

دوفصلنامه جامعه‌شناسی اقتصادی و توسعه، سال هشتم، شماره دوم، پاییز و زمستان ۱۳۹۸، صفحات ۲۷۸-۲۵۷

تاریخ پذیرش نهایی: ۱۳۹۸/۰۹/۲۵

تاریخ دریافت: ۱۳۹۸/۰۶/۲۲

شناسایی موانع غیراقتصادی جذب سرمایه‌گذاری (مطالعه موردی: استان لرستان)

مسعود سعادت‌مهر^۱

چکیده

سرمایه‌گذاری در هر منطقه تابع عوامل اقتصادی و غیراقتصادی است. نظریه‌های اقتصادی، نقش عوامل اقتصادی بر سرمایه‌گذاری را بیان نموده‌اند در حالی که سرمایه‌گذاری می‌تواند تابع مجموعه‌ای از عوامل غیراقتصادی مانند عوامل سیاسی، امنیتی، فرهنگی، قانونی و ... باشد. این عوامل در هر منطقه می‌تواند متفاوت از مناطق دیگر حتی در داخل یک کشور باشد. در تحقیق حاضر، موانع غیراقتصادی جذب سرمایه‌گذاری در استان لرستان بررسی شده است. این تحقیق به روش میدانی با استفاده از ابزار پرسشنامه و به کمک روش مدل‌یابی معادلات ساختاری با نرم‌افزار لیزرل تحلیل شده است. نتایج نشان داد که موانع سیاسی امنیتی با ضریب تأثیر ۰/۹۹ بیشترین تأثیر را در عدم جذب سرمایه‌گذاری در استان لرستان داشته و در رتبه اول جای دارد. در این خصوص موانع فرهنگی اجتماعی و موانع بروکراتیک به ترتیب با ضرایب ۰/۸۰ و ۰/۷۲ در رتبه‌های دوم و سوم قرار دارند. همچنین موانع زیرساختی با ضریب ۰/۵۳ و موانع قانونی و قضایی با ضریب ۰/۳۹ نیز در عدم جذب سرمایه‌گذاری در استان لرستان مؤثر بوده و از لحاظ تأثیرگذاری در رتبه‌های چهارم و پنجم جای دارند.

واژگان کلیدی: موانع غیراقتصادی، سرمایه‌گذاری، موانع اجتماعی، موانع امنیتی، لرستان.

مقدمه

سرمایه‌گذاری نقش مهم و کلیدی در رشد و توسعه اقتصادی ایفا می‌کند. مطالعات زیادی ارتباط رشد و توسعه اقتصادی و سرمایه‌گذاری را اثبات نموده‌اند. تجربه کشورهای توسعه‌یافته نشان می‌دهد که عامل اصلی رشد و توسعه اقتصادی آنها سرمایه‌گذاری بوده است. بعضی از مطالعات نشان داده‌اند که سرمایه‌گذاری خصوصی نسبت به سرمایه‌گذاری دولتی تأثیر قوی‌تر و مناسب‌تری بر رشد اقتصادی دارد. بنابراین جذب سرمایه‌گذاری عامل مهم و تأثیرگذار بر رونق اقتصادی و ایجاد اشتغال در هر کشور یا منطقه می‌باشد. اگر در هر منطقه سرمایه‌گذاری در حد و اندازه لازم صورت نگیرد رشد اقتصادی کند یا متوقف می‌شود. بر اساس گزارش آنکتاد (۲۰۱۵) میزان سرمایه‌گذاری خارجی در جهان طی دهه ۱۹۹۰ به بعد روندی افزایشی داشته و نرخ رشد سرمایه‌گذاری در بازه زمانی به مراتب بیشتر از دهه‌های قبل بوده است. این روند در سالهای منتهی به ۲۰۱۵ به اوج خود رسید. بررسی‌های بیشتر نشان می‌دهد که جذب سرمایه‌گذاری بیشتر در کشورهای توسعه‌یافته اتفاق افتاده است. موفقیت کشورهای توسعه‌یافته در جذب سرمایه‌گذاری مدیون ثبات، امنیت سیاسی و رشد اقتصادی است. عدم موفقیت کشورهای آفریقایی و برخی کشورهای آسیایی در جذب سرمایه‌گذاری به دلیل ضعف امنیت سیاسی و افول رشد اقتصادی آنها بوده است. در این بین، موفقیت کشورهای عضو منا^۱ که ایران نیز جزء این کشورها است بسیار ضعیف بوده است. حجم سرمایه‌گذاری خارجی برای این کشورها تنها ۶۴ هزار میلیون از ۱۲۰۰۰ هزار میلیون دلار در سال ۲۰۱۴ بوده است. دلایل عدم موفقیت نسبی کشورهای گروه منا و ایران در جذب سرمایه‌گذاری با وجود منابع سرشار نفت و گاز را باید در ساختار سیاسی، اجتماعی و اقتصادی این کشورها جستجو کرد (خطابی و همکاران، ۱۳۹۶: ۶۹).

ایران در خصوص جذب سرمایه‌گذاری موفقیت چندانی کسب ننموده است. بر اساس گزارش آنکتاد (۲۰۱۵)، حداکثر میزان سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی در ایران در سال ۲۰۱۲ بوده که حدود ۴/۶ میلیارد دلار است. در همه سال‌های پیش و پس از ۲۰۱۲ سرمایه‌گذاری خارجی از این میزان کمتر بوده است. این میزان کمتر از یک درصد تولید ناخالص داخلی کشور

۱ - برخی از کشورهای گروه منا عبارتند از ایران، الجزایر، بحرین، اردن، کویت، مراکش، عمان، قطر، عربستان، عمان، ترکیه، امارات

است، ضمن این که ۷۵ درصد از همین مقدار سرمایه‌گذاری خارجی نیز در بخش نفت و گاز بوده و صرف تولید و صادرات نفت خام و نه ایجاد ارزش افزوده قابل قبول شده است (علوی و هاشمی، ۱۳۹۵: ۱۲). در بین ۲۰۳ کشور مورد بررسی توسط آنکتاد، ایران در رتبه ۶۷ جهان از نظر جذب سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی در سال ۲۰۱۵ و همچنین در بین ۱۴ کشور غرب آسیا رتبه ۶ را به خود اختصاص داده است (علوی و هاشمی، ۱۳۹۵: ۱۰).

تحقیقات زیادی نیز در خصوص نقش عوامل غیر اقتصادی بر سرمایه‌گذاری انجام شده است. در تحقیق حاضر، عوامل مؤثر بر جذب سرمایه‌گذاری با رویکرد نقش عوامل غیر اقتصادی بررسی می‌شود. این تحقیق در استان لرستان صورت می‌گیرد. استان لرستان یکی از استان‌های کمتر توسعه‌یافته در کشور است. بر اساس آمار مربوط به جمعیت و تولید از سال ۱۳۹۰ تا ۱۳۹۵ با این که ۲/۳۳ درصد از جمعیت کل کشور در استان لرستان می‌باشد اما تنها ۱/۲۳ درصد از تولید ناخالص داخلی کشور در این استان تولید شده است (سالنامه آماری کشور، ۵-۱۳۹۴). به عبارت دیگر، سهم استان لرستان از تولید ملی بسیار پایین‌تر از مقداری است که باید باشد. این تولید کم، می‌تواند ناشی از کمبود سرمایه‌گذاری در این استان باشد. متوسط نرخ بیکاری در استان در ۵ ساله منتهی به سال ۱۳۹۴ برابر ۱۴/۹ درصد است در حالی که میانگین نرخ بیکاری کل کشور در این بازه زمانی ۱۱/۲۸ است (سالنامه آماری کشور، ۱۳۹۴). نتیجه این که نرخ بیکاری در استان لرستان بالاتر از میانگین کشوری بوده است. با این اوصاف وضعیت اقتصادی در استان لرستان در مقایسه با کل کشور وضعیت قابل قبولی نیست که یک دلیل مهم برای این وضعیت کمبود سرمایه در این استان است. از طرف دیگر، با توجه به محدود بودن منابع مالی دولت و با توجه به سیاست‌های خصوصی‌سازی در دو دهه گذشته، همه نگاه‌ها به سرمایه‌گذاری خصوصی داخلی و خارجی معطوف شده است. با این وجود، استان لرستان علی‌رغم داشتن مزیت‌های گوناگون طبیعی و انسانی در خصوص جذب سرمایه‌گذاری نیز چندان موفقیتی کسب ننموده است. بر اساس گزارش اتاق بازرگانی وزارت صنعت، معدن و تجارت در سال ۹۴ از مجموع ۱۰۷ طرح جذب سرمایه‌گذاری خارجی، استان خراسان رضوی با ۲۹ طرح میزبان بالاترین سرمایه‌گذار خارجی بوده است. پس از آن استان تهران با ۱۱ طرح در جایگاه دوم قرار دارد.

استان‌های آذربایجان غربی، شرقی، البرز و فارس به ترتیب در جایگاه‌های بعدی قرار دارند. در این گزارش ۲۰ استان کشور نشان داده شده است که جایگاه بیستم مربوط به استان سیستان بلوچستان با یک طرح سرمایه‌گذاری خارجی می باشد. در این گزارش استان لرستان در زمره این ۲۰ استان قرار نگرفته است به عبارت دیگر هیچ طرح سرمایه‌گذاری خارجی در استان لرستان انجام نشده است (وزارت صمت، اتاق بازرگانی، ۱۳۹۵). این که چرا با وجود مزیت‌های گوناگون، کمتر سرمایه‌ها وارد این استان می‌شود؟ یا موانع جذب سرمایه‌گذاری در استان لرستان کدامند؟ سؤالی محوری است که تحقیق حاضر جهت پاسخ به آن صورت گرفته است. موانع جذب سرمایه‌گذاری می‌توانند اقتصادی یا غیراقتصادی باشند. این تحقیق، صرفاً بر موانع غیر اقتصادی جذب سرمایه‌گذاری تمرکز دارد. این موانع غیراقتصادی می‌توانند فرهنگی، سیاسی، اجتماعی، زیرساختی، ساختاری، اداری، قانونی و قضایی و... باشند. در خصوص موانع فرهنگی می‌توان به وجود ذهنیت منفی نسبت به سرمایه‌گذاری خارجی، ارتباط ضعیف ساکنان استان با اتباع خارجی و فرهنگ کار دولتی و مواردی از این دست اشاره نمود. طایفه‌گرایی نزاع‌های قومی و قبیله‌ای، عدم امنیت سرمایه‌گذاری و روابط حزبی و سیاسی می‌تواند از جمله موانع اجتماعی در این استان باشند. در مورد موانع ساختاری می‌توان به کمبود زیرساخت‌های استان مانند جاده، هتل، راه آهن و فرودگاه همچنین عدم شبکه اطلاع‌رسانی به سرمایه‌گذاران داخلی و خارجی اشاره نمود. بروکراسی اداری پیچیده، طولانی بودن فرآیند صدور مجوز، فساد مالی و اداری، عدم هماهنگی بین نهادها و سازمان‌های دولتی، قوانین و مقررات پیچیده، نظام بیمه‌ای ناکارآمد، پیچیدگی فرآیند دریافت اعتبار از نظام بانکی نیز می‌تواند موانع بروکراتیک سرمایه‌گذاری را تشکیل دهد. شناخت عوامل غیراقتصادی مانع جذب سرمایه‌گذاری در استان لرستان و برآورد سهم هر کدام از این عوامل از اهمیت بالایی برخوردار بوده و تحقیق حاضر در این راستا انجام شده است.

مبانی نظری

رابرت مالتوس اقتصاددان مکتب کلاسیک عوامل توسعه اقتصادی و متغیرهای بازدارنده آن را به دو دسته اقتصادی و غیراقتصادی تقسیم می‌کند. از نظر وی امنیت مال و دارایی، وجود

قوانین و اصول اخلاقی، رواج درستکاری و رفتار مناسب مردم نقش مهمی در توسعه اقتصادی دارند (موسوی جهرمی، ۱۳۹۳: ۷۵). در چارچوب تئوری شومپیتر در دهه ۱۹۳۰ انسانهای خلاق و مبتکر که هدایت و رهبری اقتصاد را بر عهده دارند نقش کلیدی و بسیار مهمی را در توسعه اقتصادی ایفا می‌کنند. ویتمن روستو اقتصاددان مشهور آمریکایی، معتقد است که رشد و توسعه اقتصادی صرفاً دارای جنبه اقتصادی نیست بلکه حاصل تحولات اجتماعی است. او ضمن تأکید خاص بر نوگرایی در زمینه‌های فرهنگی و فنی بر این اعتقاد است که تحولات اقتصادی یک جامعه ریشه در گرایش‌های اجتماعی دارد (موسوی جهرمی، ۱۳۹۳: ۱۰۳). عظیمی (۱۳۸۸) لازمه توسعه اقتصادی را باورهای فرهنگی مناسب دانسته است. حاکمیت نگرش علمی بر فرهنگ جامعه، احترام به حقوق دیگران، نظم‌پذیری جمعی و آزادی سیاسی از جمله مهم‌ترین باورهای فرهنگی لازم برای توسعه اقتصادی هستند (عظیمی، ۱۳۸۸: ۱۸۳). بنابراین، علاوه بر متغیرهای اقتصادی، متغیرهای غیراقتصادی نیز بر تشکیل سرمایه و توسعه اقتصادی تأثیر زیادی دارند. ساختار سیاسی، اجتماعی و فرهنگی حاکم بر جامعه، از جمله عوامل هستند که می‌توانند نقش تعیین‌کننده‌ای در تصمیم‌گیری اشخاص و گروه‌ها در امر سرمایه‌گذاری داشته باشند. در این بین، یکی از مولفه‌های تأثیرگذار بر سرمایه‌گذاری، سرمایه اجتماعی است که می‌تواند سرچشمه بسیاری از فعالیت‌های بازدارنده دیگر مانند ناامنی و بی‌نظمی باشد. سابقه سرمایه اجتماعی به سال ۱۹۱۱ در نوشته‌های لیدا جی هانیفان برمی‌گردد. او سرمایه اجتماعی را سرمایه نامحسوسی می‌داند که در زندگی روزمره افراد اهمیت دارد. بعد از وی گروهی از جامعه‌شناسان مانند هومانس و جین جیکوبز و اقتصاددانانی مانند لوری در دهه‌های ۶۰ و ۷۰ این ایده را گسترش دادند (ولکاک و نارایان، ۱۳۸۴: ۵۳۴). به نظر پاتنام سرمایه اجتماعی، ویژگی‌های سازمان اجتماعی همچون هنجارها، شبکه‌های اجتماعی و اعتماد است که هماهنگی و همکاری برای رسیدن به سود متقابل و مشترک را آسان می‌سازد (پاتنام، ۱۹۹۲: ۱۶۷). کلمن، سرمایه اجتماعی را مجموعه گوناگونی از هستی‌هایی می‌داند که دارای وجه مشترک هستند و همه آنها وجهی از ساختار اجتماعی را دارا بوده و تسریع‌کننده اعمال خاص اشخاص در داخل این ساختار هستند (کلمن، ۱۹۹۴: ۳۲). به نظر بوردیو، سرمایه اجتماعی مجموع منابع واقعی و بالقوه‌ای است که حاصل شبکه‌های بادوام از روابط کم و

بیش نهادینه شده می‌باشد (بورديو، ۱۳۸۴: ۱۴۷). از نظر فوکویاما، سرمایه اجتماعی مجموعه‌ای از هنجارهای موجود در سیستم‌های اجتماعی است که موجب ارتقاء سطح همکاری اعضای آن جامعه شده و موجب پایین آمدن هزینه‌های تبادلات و ارتباطات می‌گردد. او معتقد است که سرمایه اجتماعی برخلاف سرمایه انسانی متعلق به گروه‌ها است نه افراد، لذا هنجارهایی که شالوده سرمایه اجتماعی را تشکیل می‌دهند در صورتی معنی دارند که بیش از یک فرد در آن سهیم باشند. از نظر فوکویاما، سرمایه اجتماعی با شعاع اعتماد ارتباط تنگاتنگی دارد. هر چه مقدار شعاع اعتماد در یک گروه اجتماعی گسترده‌تر باشد سرمایه اجتماعی نیز بیشتر خواهد بود و به تبع آن میزان همکاری و اعتماد متقابل اعضای گروه نیز افزایش می‌یابد (فوکویاما، ۱۳۷۹: ۱۲-۱۱).

امنیت یکی دیگر از مولفه‌های تأثیرگذار بر سرمایه‌گذاری و توسعه است. مقوله امنیت اجتماعی اولین بار توسط بوزان به صورت منسجم مطرح شد. امنیت اجتماعی از نظر بوزان به مجموعه‌ای از ویژگی‌ها اشاره دارد که بر مبنای آنها افراد خودشان را به‌عنوان یک گروه اجتماعی قلمداد می‌کنند (بوزان، ۱۳۷۸: ۸۶-۸۰). در رویکرد سنتی، امنیت اجتماعی با مفهوم حفظ و بقاء زندگی مطرح می‌شود. یعنی باید زندگی اعضای جامعه حفظ شود بنابراین نیازمند کاهش عواملی هستیم که حفظ و بقاء زندگی را تهدید و استمرار حیات را مختل می‌کنند. در رویکرد مدرن، امنیت اجتماعی به معنای احساس آرامش و اطمینان خاطر و فقدان اضطراب و ترس است (گیدنز، ۱۳۷۸: ۱۱۹). سرمایه اجتماعی و امنیت اجتماعی در کنار عوامل فرهنگی و نوع نگاه جامعه به سرمایه‌دار، نقش مؤثری در جذب سرمایه‌گذاری و توسعه اجتماعی اقتصادی دارند. اکثر کشورهای در حال توسعه با دیدی استثمارگرانه به سرمایه‌های خارجی می‌نگرند و معتقدند که سرمایه‌گذاران خارجی قصد استثمار منابع آنها را دارند (هژبر کیانی و ناهیدی، ۱۳۹۰). نظریات مختلف مارکس از جمله نظریه ارزش اضافی، نظریه انباشت سرمایه و نظریه گرایش به کاهش نرخ سود و همچنین تفکرات فلسفی مارکس و حمله او به نظام سرمایه‌داری از زوایای گوناگون انباشت سرمایه را به زیان طبقه کارگر و استثمار نیروی کار نشان داده و از این جهت نوعی نگاه بدبینانه به

سرمایه‌داری ایجاد نموده و تفکرات ضد سرمایه‌داری را شکل داده است. تفکرات ضد سرمایه‌داری مانع از تشکیل سرمایه می‌گردد (نمازی، ۱۳۸۹: ۹۰-۸۲).

علاوه بر عوامل فرهنگی اجتماعی، عوامل زیرساختی و بروکراسی اداری در جذب سرمایه نقش دارد. اقتصاددانانی مانند هرشمن (۱۹۸۵) زیرساخت‌ها را به عنوان پیامدهای جانبی مثبت برای عموم جامعه در نظر می‌گیرند به بیان دیگر اثرات مثبت وجود زیرساخت‌هایی مانند راه‌ها، جاده‌ها، خطوط راه آهن، فرودگاه و شبکه‌های ارتباطی شامل حال همه افراد جامعه می‌شود. طبق نظریه ولر و مودی (۱۹۹۲) عامل مهم و اصلی در رشد اقتصادی کشورهای پیشرفته که یکی از عوامل کاهش سطح فقر و بهبود شرایط فرهنگی مردم یک کشور نیز هست بکارگیری زیرساخت‌های خوب و توسعه یافته می‌باشد. آلفرو (۲۰۰۴) در نظریه خود، توسعه و بهبود کیفیت زیرساخت‌ها و خدمات ناشی از آنها را پیش شرط مهم در جذب سرمایه‌گذاری و رشد اقتصادی می‌داند (قادری و دهمرده، ۱۳۹۲: ۴۴). از نظر مار (۱۹۹۷) زیرساخت‌های اقتصادی خود عامل انتقال اطلاعات می‌باشند به طوری که توسعه راه‌ها، جاده‌ها و امکان دستیابی به شبکه‌های ارتباطی می‌تواند از ویژگی‌های مهم انتقال سرمایه و نیز افزایش کارایی در انتقال اطلاعات محسوب شود. وی بهبود شرایط دسترسی به زیرساخت‌های اقتصادی و اجتماعی را عاملی برای تحقق انتقال فرایند تکنولوژیکی و همچنین رسیدن به رشد اقتصادی بالاتر در کشورها می‌داند (قادری و دهمرده، ۱۳۹۲: ۴۴).

پیشینه تحقیق

مطالعات داخلی

خطابی و همکاران (۱۳۹۶) در یک تحقیق عوامل مؤثر بر جذب سرمایه‌گذاری را در کشورهای عضو گروه منا بررسی نموده‌اند. در این تحقیق، عدم موفقیت کشورهای منطقه منا در جذب سرمایه‌گذاری به بی‌ثباتی سیاسی و اقتصادی و پایین بودن امنیت و هم چنین ساختارهای سیاسی نسبت داده شده است.

بهریزی مفروزلو و همکاران (۱۳۹۴) در یک تحقیق موانع و محدودیت‌های سرمایه‌گذاری خارجی در ایران را بررسی نموده‌اند. نتایج نشان می‌دهد که عوامل سیاسی، ساختاری و جغرافیایی در کنار عوامل اقتصادی بر روی سرمایه‌گذاری خارجی مؤثرند. ساختار نظام حقوقی و قضایی، قوانین حمایتی و تشویقی، زیرساخت‌ها، تسهیلات بانکی نظام بیمه‌ای، حقوق مالکیت و ساختار دیوانسالاری و سیستم اداری تحت عنوان عوامل ساختاری و حمایتی در این تحقیق به کار برده شده‌اند.

بشیری و همکاران (۱۳۹۳) عوامل مؤثر بر توسعه سرمایه‌گذاری در ایران را با توجه به تحقیقات انجام شده شناسایی و دسته‌بندی نموده‌اند. عواملی مانند کیفیت نامناسب نظام اداری، مقررات پیچیده، فساد اداری، بی‌اعتنایی به قراردادهای و سلب مالکیت از طرف دولت از جمله مهمترین موانع سرمایه‌گذاری عنوان شده‌اند.

وفا و معمارزاده طهران (۱۳۹۳) موانع سرمایه‌گذاری زیربنایی در ایران را بررسی نموده‌اند. نتایج نشان می‌دهد که عدم توجه به زیرساخت‌های قانونی، موانع قانونی ثبت شرکت‌ها، عدم ثبات قوانین، شفاف نبودن قانون و عدم امنیت سرمایه‌گذاری مهم‌ترین موانع جذب سرمایه‌گذاری زیربنایی هستند.

گرای نژاد و همکاران (۱۳۹۳) عوامل مؤثر بر جذب سرمایه‌گذاری را با تاکید بر متغیرهای نهادی و ساختاری با استفاده از داده‌های ۳۰ کشور بررسی نموده‌اند. نتایج حاکی از آن است که شاخص حکمرانی خوب تأثیر مثبت بر جذب سرمایه‌گذاری دارد. شاخص حکمرانی خوب در برگرفته عواملی مانند پاسخگویی دولت، کارآمدی دولت، ثبات سیاسی، نبود قوانین و مقررات اضافی عدم فساد اداری و مالی است.

معمارزاده طهران و امینی (۱۳۹۱) در یک تحقیق به شناسایی و اولویت‌بندی موانع سرمایه‌گذاری در ایران پرداخته‌اند. در این تحقیق عوامل اقتصادی، عوامل حمایتی، عوامل ساختاری، فرهنگی و اجتماعی و عوامل قانونی و مقرراتی به عنوان عوامل مؤثر بر جذب سرمایه‌گذاری در نظر گرفته شده‌اند.

رهبر و همکاران (۱۳۸۶) به بررسی موانع سرمایه‌گذاری با تاکید بر نقش امنیت پرداخته‌اند. موانع سیاسی، موانع فرهنگی، موانع اجتماعی، بزرگ بودن دولت، عدم تعریف مناسب قانون و امنیت، عدم دسترسی به اطلاعات لازم و وجود رانت و رقابت‌های نابرابر به عنوان موانع غیراقتصادی جذب سرمایه‌گذاری معرفی شده‌اند.

مطالعات خارجی

اولافمی^۱ و همکاران (۲۰۱۶) به بررسی تأثیر امنیت بر سرمایه‌گذاری در نیجریه پرداخته‌اند. در این مطالعه از مخارج سالانه دولت جهت دفاع و امنیت به عنوان شاخص امنیت استفاده شده است.

لورینته^۲ (۲۰۱۵) نقش عوامل بروکراتیک بر جذب سرمایه‌گذاری در کشور رومانی را بررسی نموده است. در این تحقیق بروکراسی پیچیده یکی از موانع عمده سرمایه‌گذاری در کشور رومانی عنوان شده است. فقدان شفافیت در نهادهای دولتی، مدت زمان انتظار برای حل یک مشکل خاص، فساد و رفتار نامناسب کارکنان دولت از جمله شاخص‌های بروکراسی پیچیده در این تحقیق معرفی شده‌اند.

فیتربندی و همکاران (۲۰۱۴) تأثیر زیرساخت‌ها را بر جذب سرمایه‌گذاری در مناطق مختلف اندونزی بررسی نموده‌اند. نتایج نشان می‌دهد مناطقی که دارای زیرساخت‌های قوی‌تری هستند سرمایه‌گذاری بیشتری جذب نموده‌اند.

الکسیس^۳ و همکاران (۲۰۱۴) تأثیر عوامل اجتماعی، سیاسی و قضایی در کنار عوامل اقتصادی را بر سرمایه‌گذاری خصوصی در کشورهای آمریکای لاتین بررسی نموده‌اند. نتایج نشان می‌دهد که تأثیر عوامل اقتصادی بر سرمایه‌گذاری در محیط‌هایی که به لحاظ شاخص‌های سیاسی، اجتماعی و قضایی مناسب‌تر باشند بیشتر است.

1- Olufemi

2- Laurentiu

3- Alexis

ورنیک^۱ و همکاران (۲۰۱۴) تأثیر حاکمیت را بر جذب سرمایه‌گذاری در ۶۴ کشور آفریقایی بررسی نموده‌اند. در این تحقیق از شش شاخص آزادی بیان، پاسخگویی دولت، فساد اداری، کیفیت دستگاه‌های نظارتی، شفافیت قوانین و ثبات سیاسی به عنوان عوامل غیراقتصادی مؤثر بر سرمایه‌گذاری در کنار عوامل اقتصادی در نظر گرفته شده است.

آسیدو و لین^۲ (۲۰۱۱) به بررسی اثر دموکراسی بر سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی پرداخته‌اند. در این تحقیق علاوه بر عوامل اقتصادی مؤثر بر سرمایه‌گذاری، شاخص آزادی‌های سیاسی و مدنی، حقوق سیاسی و فعالیت‌های احزاب به عنوان شاخص‌های دموکراسی مؤثر بر جذب سرمایه‌گذاری لحاظ شده‌اند.

مواد و روش

تحقیق حاضر از لحاظ هدف، از نوع تحقیقات کاربردی محسوب می‌شود. روش انجام این تحقیق، از نوع پژوهش‌های همبستگی به شیوه تحلیل کوواریانس است. داده‌ها از طریق ابزار پرسشنامه محقق ساخته جمع‌آوری گردید. پرسشنامه از نوع بسته چندگزینه‌ای بوده که گزینه‌های پرسشنامه بر اساس طیف لیکرت پنج گزینه‌ای در نظر گرفته شد. جامعه آماری تحقیق شامل اساتید و نخبگان دانشگاهی در حوزه‌های مختلف اقتصاد، مدیریت، علوم سیاسی، جامعه‌شناسی، حقوق و کارشناسان و مدیران اجرایی در حوزه سرمایه‌گذاری به علاوه سرمایه‌گذارانی که در حال حاضر و یا در گذشته در این استان سرمایه‌گذاری نموده‌اند، می‌باشد. روش نمونه‌گیری به صورت نمونه‌گیری در دسترس از ۳ خوشه اساتید و نخبگان دانشگاهی، کارشناسان و مدیران اجرایی در حوزه سرمایه‌گذاری و سرمایه‌گذاران داخلی و خارجی در استان لرستان انجام گرفت. در مدل تحقیق، سرمایه‌گذاری به عنوان متغیر درون‌زای وابسته بوده و موانع فرهنگی اجتماعی، موانع سیاسی امنیتی، موانع حقوقی و قضایی، موانع زیرساختی و موانع بروکراتیک متغیرهای درون‌زای مستقل یا به عبارتی متغیرهای میانجی می‌باشند. یک متغیر درون‌زای وابسته، ۵ متغیر درون‌زای مستقل و ۳۱ متغیر مشاهده‌پذیر که همان گویه‌های پرسشنامه هستند وجود دارد. از تحلیل عاملی تأییدی برای شناخت

1- Wernick

2- Asiedu & Lien

متغیرهای مکنون استفاده شد و تخمین ضرایب مسیر از روش معادلات ساختاری با رویکرد تحلیل عاملی مرتبه دوم در قالب نرم‌افزار لیزرل انجام گرفت. در جدول شماره ۱ تعریف عملیاتی متغیرها بر اساس گویه‌های پرسشنامه آمده است.

جدول شماره (۱): تعریف عملیاتی متغیرها

گویه	عنوان	نماد	منبع
متغیر موانع فرهنگی-اجتماعی			
۱	ذهنیت منفی نسبت به سرمایه‌گذاران خارجی	Cul1	هژبرکیانی و ناهیدی (۱۳۹۰)
۲	وجود تفکرات ضد سرمایه‌داری	Cul2	رهبر و همکاران (۱۳۸۶)
۳	وجود فرهنگ جستجوی کار دولتی به جای کارآفرینی	Cul3	محقق
۴	عدم حس اعتماد و اطمینان در جامعه	Cul4	فوکویاما (۱۳۷۹)
۵	عدم فرهنگ کار جمعی	Cul5	سوئیزی و محمدی (۱۳۹۰)
۶	عدم فرهنگ پایبندی به قانون	Cul6	عظیمی (۱۳۸۸)
۷	وجود فرهنگ طایفه‌گرایی و تعصبات قومی	Cul7	محقق
متغیر موانع سیاسی و امنیتی			
۸	عدم امنیت جانی و مالی سرمایه‌گذاران	Pol1	سعیدی و میعادی (۱۳۹۰)
۹	ضعف پاسخگویی نهادهای دولتی در برابر مردم	Pol2	رهبر و همکاران (۱۳۸۶)
۱۰	رقابت ناسالم جناح‌های سیاسی	Pol3	رهبر و همکاران (۱۳۸۶)
۱۱	تنش‌های قومی و قبیله‌ای	Pol4	رهبر و همکاران (۱۳۸۶)
۱۲	تعویض مدیریت‌ها و عزل و نصب‌های جانبدارانه	Pol5	رهبر و همکاران (۱۳۸۶)
۱۳	عدم ثبات اقتصادی و سیاسی	Pol6	سعیدی و میعادی (۱۳۹۰)
متغیر موانع زیرساختی			
۱۴	کمبود زیرساخت‌های فیزیکی مانند راه، جاده، فرودگاه و	Inf1	قادری و دهمرده (۱۳۹۲)
۱۵	عدم مهارت کافی نیروی انسانی	Inf2	علوی و هاشمی (۱۳۹۵)
۱۶	عدم شبکه اطلاع‌رسانی گسترده به سرمایه‌گذاران	Inf3	قادری و دهمرده (۱۳۹۲)
۱۷	عدم دسترسی سرمایه‌گذاران به اطلاعات و آمار اقتصادی	Inf4	رهبر و همکاران (۱۳۸۶)
۱۸	عدم شناخت سرمایه‌گذاران از منابع طبیعی و جغرافیایی	Inf5	محقق
متغیر موانع بروکراتیک			
۱۹	طولانی بودن فرآیند صدور مجوز سرمایه‌گذاری	Bur1	سعیدی و میعادی (۱۳۹۰)
۲۰	بزرگ بودن دولت و عدم هماهنگی بین نهادهای دولتی	Bur2	رهبر و همکاران (۱۳۸۶)

۲۱	فقدان استراتژی و نقشه جامع سرمایه‌گذاری در استان	Bur3	رهبر و همکاران (۱۳۸۶)
۲۲	عدم نظام جامع حمایتی و تشویقی مؤثر از سرمایه‌گذاری	Bur4	معمارزاده تهران و امینی (۱۳۹۱)
۲۳	فقدان شفافیت در نهادها و سازمان‌های دولتی	Bur5	لورینته (۲۰۱۵)
۲۴	پیچیدگی فرآیند دریافت اعتبار از سیستم بانکی	Bur6	رهبر و همکاران (۱۳۸۶)
۲۵	نظام بیمه‌ای ناکارآمد جهت حمایت از سرمایه‌گذاران	Bur7	معمارزاده تهران و امینی (۱۳۹۱)

متغیر موانع قانونی و قضایی

۲۶	وجود رانت و فساد در سیستم مالی و اداری	Leg1	آکسیس و همکاران (۲۰۱۴)
۲۷	عدم شفافیت در قوانین و مقررات	Leg2	ورنیک و همکاران (۲۰۱۴)
۲۸	سلب مالکیت سرمایه‌گذاران توسط دولت	Leg3	بشیری و همکاران (۱۳۹۳)
۲۹	نقض قراردادها به صورت یکطرفه توسط دولت	Leg4	سعیدی و میعاد (۱۳۹۰)
۳۰	عدم ثبات در قوانین و مقررات	Leg5	آسیدو و لین (۲۰۱۱)
۳۱	عدم وجود قوانین و مقررات مترقی برای حمایت از سرمایه‌گذاری داخلی و خارجی	Leg6	محقق

جهت بررسی روایی محتوایی پرسشنامه، از نظرات کارشناسان و خبرگان در حوزه اقتصاد و سرمایه‌گذاری استفاده گردید به گونه‌ای که پرسشنامه مورد تأیید کارشناسان و خبرگان قرار گرفت. جهت بررسی پایایی ابزار پرسشنامه از ضریب آلفای کرونباخ استفاده شد. با توجه به جدول شماره ۲ مقدار آلفای کرونباخ ۰/۸۲۷ است که بیشتر از ۰/۷ بوده و پایایی پرسشنامه را تأیید می‌کند.

جدول شماره (۲): آزمون پایایی ابزار پرسشنامه

تعداد	الفای کرونباخ استاندارد	الفای کرونباخ
۵۱	۰/۸۳۶	۰/۸۲۷

تجزیه و تحلیل داده‌ها

در مرحله اول، تجزیه و تحلی‌ها به کمک روش تحلیل عاملی تاییدی انجام گرفت. بر اساس نتایج به‌دست آمده متغیرهای Cul1 و Cul2 در زیرمجموعه موانع فرهنگی اجتماعی، متغیر Poll در زیرمجموعه موانع سیاسی امنیتی و متغیر Bur1 در زیرمجموعه موانع

بروکراتیک دارای بار عاملی کمتر از $0/3$ و آماره t کمتر از $1/96$ بودند. از این جهت این متغیرها تأثیر معناداری در جذب سرمایه‌گذاری نداشته و بنابراین از مدل حذف شدند. مدل معادلات ساختاری با 27 متغیر آشکار (گویه‌ها) باقیمانده در 5 متغیر پنهان انجام شد. مدل ساختاری از طریق تحلیل عاملی تأییدی مرتبه دوم با استفاده از نرم افزار لیزرل برآورد شد. شاخص‌های نیکویی برازش مدل در جدول 3 آمده است. همان‌طور که مشاهده می‌شود کلیه شاخص‌ها، درستی برازش مدل را تأیید می‌کنند.

جدول شماره (۳): شاخص‌های نیکویی برازش مدل ساختاری

نوع شاخص	مقدار قابل قبول	مقدار مدل برآوردشده	نتیجه
خی دو بهنجار	کوچکتر از 5	$1/42$	تأیید برازش مدل
NFI	بیشتر از $0/9$ و کوچکتر از یک	$0/95$	تأیید برازش مدل
CFI	بیشتر از $0/9$ و کوچکتر از یک	$0/92$	تأیید برازش مدل
AGFI	بیشتر از $0/9$ و کوچکتر از یک	$0/96$	تأیید برازش مدل
GFI	بیشتر از $0/9$ و کوچکتر از یک	$0/99$	تأیید برازش مدل
RMSEA	کوچکتر از $0/1$	$0/079$	تأیید برازش مدل

از آنجا که حجم مدل بزرگ بوده و امکان گزارش مدل در یک صفحه به‌طور واضح وجود ندارد لذا در اینجا گزارش نتایج به صورت تفکیک شده بر اساس موانع پنج‌گانه به شرح زیر ارائه شده است.

در جدول (۴) ضریب تأثیر هر کدام از موانع پنج‌گانه بر سرمایه‌گذاری در استان لرستان آمده است. همان‌طور که مشاهده می‌شود کلیه متغیرها آماره t بزرگ‌تر از $1/96$ داشته و از این‌رو تأثیر معنی‌داری بر عدم جذب سرمایه‌گذاری در استان دارند. موانع سیاسی امنیتی با ضریب $0/99$ بیشترین تأثیر را داشته و در رتبه اول جای دارد. موانع فرهنگی اجتماعی و موانع بروکراتیک به ترتیب با ضرایب $0/80$ و $0/72$ در رتبه‌های دوم و سوم قرار دارند. موانع زیرساختی و موانع قانونی و قضایی نیز با ضرایب مسیر $0/53$ و $0/39$ در رتبه‌های چهارم و پنجم جای دارند.

جدول شماره (۴): تأثیر موانع پنج‌گانه بر سرمایه‌گذاری در استان لرستان

عنوان	ضریب مسیر	آماره t	نتیجه
موانع سیاسی امنیتی	۰/۹۹	۵/۳۰	معنی‌دار در سطح خطای ۵ درصد
موانع فرهنگی اجتماعی	۰/۸۰	۳/۶۳	معنی‌دار در سطح خطای ۵ درصد
موانع بروکراتیک	۰/۷۲	۳/۵۶	معنی‌دار در سطح خطای ۵ درصد
موانع زیرساختی	۰/۵۳	۲/۵۱	معنی‌دار در سطح خطای ۵ درصد
موانع قانونی و قضایی	۰/۳۹	۲/۱۷	معنی‌دار در سطح خطای ۵ درصد

در جدول ۵(ه) بار عاملی موانع سیاسی امنیتی نشان داده شده است. در بین موانع سیاسی امنیتی بیشترین بار عاملی مربوط به متغیرهای Pol5 و Pol6 به ترتیب با بار عاملی ۰/۶۸ و ۰/۶۷ می‌باشد و رتبه‌های اول و دوم را به خود اختصاص داده‌اند. بنابراین متغیر «تعویض مدیریت‌ها و عزل و نصب‌های جانبدارانه و برخوردهای سلیقه‌ای» و متغیر «عدم ثبات سیاسی و اقتصادی» در بین موانع سیاسی و امنیتی بیشترین سهم را در عدم جذب سرمایه‌گذاری در استان لرستان داشته‌اند. در این خصوص متغیر «ضعف پاسخگویی نهادهای دولتی در برابر مردم و نهادهای مردم‌سالار» و متغیر «رقابت ناسالم جناح‌های سیاسی» با بارهای عاملی ۰/۵۷ و ۰/۵۵ در رتبه‌های سوم و چهارم موانع سیاسی و امنیتی سرمایه‌گذاری قرار دارند. متغیر «تنش‌های قومی و قبیله‌ای» کمترین سهم را در بین موانع سیاسی امنیتی در عدم جذب سرمایه‌گذاری در استان داشته است.

جدول شماره (۵): سهم موانع سیاسی امنیتی در عدم جذب سرمایه‌گذاری

نماد	عنوان	بار عاملی	آماره t
Pol5	تعویض مدیریت‌ها و عزل و نصب‌های جانبدارانه و برخوردهای سلیقه‌ای	۰/۶۸	۴/۸۳
Pol6	عدم ثبات اقتصادی و سیاسی	۰/۶۷	۴/۸۱
Pol2	ضعف پاسخگویی نهادهای دولتی در برابر مردم و نهادهای مردم‌سالار	۰/۵۷	-
Pol3	رقابت ناسالم جناح‌های سیاسی	۰/۵۵	۴/۲۲
Pol4	تنش‌های قومی و قبیله‌ای	۰/۴۱	۳/۳۲

در جدول (۶) بار عاملی موانع فرهنگی اجتماعی آمده است. متغیر «عدم فرهنگ کار جمعی» با بار عاملی ۰/۷۶ بیشترین سهم را در بین موانع فرهنگی اجتماعی در عدم

سرمایه‌گذاری در استان لرستان داشته است. در این خصوص متغیرهای «عدم فرهنگ پایبندی به قانون» و «عدم حس اعتماد و اطمینان در جامعه» به ترتیب با بارهای عاملی ۰/۵۹ و ۰/۵۷ در رتبه‌های دوم و سوم قرار دارند. متغیرهای «وجود فرهنگ طایفه‌گرایی و تعصبات قومی» و «وجود فرهنگ جستجوی کار دولتی به جای کارآفرینی» با بارهای عاملی ۰/۴۷ و ۰/۴۳ در رتبه‌های چهارم و پنجم قرار داشته و نسبت به متغیرهای دیگر نقش کمتری در عدم جذب سرمایه‌گذاری داشته‌اند.

جدول شماره (۶): سهم موانع فرهنگی اجتماعی در عدم جذب سرمایه‌گذاری

نماد	عنوان	بار عاملی	آماره t
Cul5	عدم فرهنگ کار جمعی	۰/۷۶	۳/۷۴
Cul6	عدم فرهنگ پایبندی به قانون	۰/۵۹	۳/۴۵
Cul4	عدم حس اعتماد و اطمینان در جامعه	۰/۵۷	۳/۳۸
Cul7	وجود فرهنگ طایفه‌گرایی و تعصبات قومی	۰/۴۷	۳/۰۷
Cul3	وجود فرهنگ جستجوی کار دولتی به جای کارآفرینی	۰/۴۳	-

جدول (۷) سهم موانع بروکراتیک را در عدم جذب سرمایه‌گذاری در استان لرستان نشان می‌دهد. با مراجعه به نتایج مشخص می‌شود که متغیر «فقدان شفافیت در نهادها و سازمان‌های دولتی» با بار عاملی ۰/۷۰ در بین موانع بروکراتیک بیشترین نقش را در عدم سرمایه‌گذاری در استان لرستان داشته است. همچنین، متغیر «عدم نظام جامع حمایتی و تشویقی مؤثر از سرمایه‌گذاری» با بار عاملی ۰/۶۱ در رتبه دوم قرار دارد. متغیرهای «نظام بیمه‌ای ناکارآمد جهت حمایت از سرمایه‌گذاران» و «بزرگ بودن دولت و عدم هماهنگی بین نهادهای دولتی مختلف» به ترتیب با بارهای عاملی ۰/۴۶ و ۰/۴۴ در رتبه‌های سوم و چهارم قرار دارند و سهم کمتری نسبت به دو متغیر قبلی در عدم سرمایه‌گذاری در استان داشته‌اند. در بین موانع بروکراتیک، متغیرهای «فقدان استراتژی و نقشه جامع سرمایه‌گذاری در استان» و «پیچیدگی فرآیند دریافت اعتبار از سیستم بانکی» با بارهای عاملی ۰/۴۰ و ۰/۳۹ کمترین نقش را در عدم سرمایه‌گذاری داشته و در رتبه‌های پنجم و ششم جای دارند.

جدول شماره (۷): سهم موانع بروکراتیک در عدم جذب سرمایه‌گذاری

نماد	عنوان	بار عاملی	آماره t
Bur5	فقدان شفافیت در نهادها و سازمان‌های دولتی	۰/۷۰	۳/۶۶
Bur4	عدم نظام جامع حمایتی و تشویقی مؤثر از سرمایه‌گذاری	۰/۶۱	۳/۴۸
Bur7	نظام بیمه‌ای ناکارآمد جهت حمایت از سرمایه‌گذاران	۰/۴۶	۳/۰۲
Bur2	بزرگ بودن دولت و عدم هماهنگی بین نهادهای دولتی مختلف	۰/۴۴	-
Bur3	فقدان استراتژی و نقشه جامع سرمایه‌گذاری در استان	۰/۴۰	۲/۸۰
Bur6	پیچیدگی فرآیند دریافت اعتبار از سیستم بانکی	۰/۳۹	۲/۷۴

جدول (۸) میزان تأثیرگذاری متغیرهای موانع زیرساختی بر عدم سرمایه‌گذاری در استان لرستان را نشان می‌دهد. مشاهده می‌شود که متغیر «عدم شبکه اطلاع‌رسانی گسترده به سرمایه‌گذاران» با بار عاملی ۰/۸۱ بیشترین سهم و متغیر «کمبود زیرساخت‌های فیزیکی» با بار عاملی ۰/۳۳ کمترین سهم را در عدم جذب سرمایه‌گذاری در استان داشته‌اند. متغیرهای «عدم مهارت کافی نیروی انسانی» با بار عاملی ۰/۵۷ «عدم دسترسی سرمایه‌گذاران به اطلاعات و آمار اقتصادی لازم» با بار عاملی ۰/۵۶ و «عدم شناخت کافی سرمایه‌گذاران از منابع طبیعی و جغرافیایی» با بار عاملی ۰/۵۳ به ترتیب رتبه‌های دوم تا چهارم را در عدم جذب سرمایه‌گذاری داشته‌اند.

جدول شماره (۸): سهم موانع زیرساختی در عدم جذب سرمایه‌گذاری

نماد	عنوان	بار عاملی	آماره t
Inf3	عدم شبکه اطلاع‌رسانی گسترده به سرمایه‌گذاران	۰/۸۱	۲/۸۵
Inf2	عدم مهارت کافی نیروی انسانی	۰/۵۷	۲/۶۹
Inf4	عدم دسترسی سرمایه‌گذاران به اطلاعات و آمار اقتصادی لازم	۰/۵۶	۲/۶۹
Inf5	عدم شناخت کافی سرمایه‌گذاران از منابع طبیعی و جغرافیایی	۰/۵۳	۲/۶۴
Inf1	کمبود زیرساخت‌های فیزیکی مانند راه، جاده، فرودگاه و هتل	۰/۳۳	-

میزان سهم موانع قانونی و قضایی در عدم جذب سرمایه‌گذاری در استان در جدول ۹ نشان داده شده است. همان‌طور که مشاهده می‌شود متغیرهای «نقض قراردادها به صورت یکطرفه توسط دولت» با بار عاملی ۰/۷۷ و «سلب مالکیت سرمایه‌گذاران توسط دولت» با

بار عاملی ۰/۷۳ به ترتیب رتبه‌های اول و دوم را دارند. در این خصوص متغیر « وجود رانت و فساد در سیستم مالی و اداری» با بار عاملی ۰/۳۱ در رتبه آخر قرار داشته و کمترین سهم را در عدم سرمایه‌گذاری در استان لرستان داشته است.

جدول شماره (۹): سهم موانع قانونی و قضایی در عدم جذب سرمایه‌گذاری

نماد	عنوان	بار عاملی	آماره t
Leg4	نقض قراردادها به صورت یکطرفه توسط دولت	۰/۷۷	۲/۷۴
Leg3	سلب مالکیت سرمایه‌گذاران توسط دولت	۰/۷۳	۲/۷۲
Leg5	عدم ثبات در قوانین و مقررات	۰/۶۰	۲/۶۲
Leg6	عدم وجود قوانین و مقررات مترقی برای حمایت از سرمایه‌گذاری	۰/۵۱	۲/۵۱
Leg2	عدم شفافیت در قوانین و مقررات	۰/۴۶	۲/۴۳
Leg1	وجود رانت و فساد در سیستم مالی و اداری	۰/۳۱	-

نتیجه‌گیری و پیشنهادات

نتایج نشان داد که موانع سیاسی امنیتی با ضریب ۰/۹۹ بیشترین تأثیر را در عدم جذب سرمایه‌گذاری در استان داشته و در رتبه اول جای دارد. این نتیجه با نظریه بوزان و گیدنز سازگار است و همچنین نتایج تحقیق رهبر و همکاران (۱۳۸۶) را تأیید می‌کند. موانع فرهنگی اجتماعی و موانع بروکراتیک به ترتیب با ضرایب ۰/۸۰ و ۰/۷۲ در رتبه‌های دوم و سوم موانع سرمایه‌گذاری قرار دارند که با تحقیق معمارزاده طهران و همکاران (۱۳۹۱) همخوانی دارد. همچنین موانع زیرساختی با ضریب ۰/۵۳ و موانع قانونی و قضایی با ضریب ۰/۳۹ نیز در عدم جذب سرمایه‌گذاری در استان لرستان مؤثر بود و از لحاظ تأثیرگذاری در رتبه‌های چهارم و پنجم جای دارند. نتایج تحقیق وفا و معمارزاده (۱۳۹۳) نیز این نتیجه را تأیید می‌کند. با توجه به نتایج به دست آمده پیشنهاداتی به شرح زیر ارائه می‌گردد.

پیشنهاد اول: همان‌طور که گفته شد موانع سیاسی امنیتی بیشترین نقش را نسبت به سایر موانع در عدم جذب سرمایه‌گذاری در استان داشته است. در بین موانع سیاسی امنیتی «تعویض مدیریت‌ها و عزل و نصب‌های جانبدارانه و برخوردهای سلیقه‌ای» در رتبه اول جای دارد. از این رو به مسئولان ذیربط مانند استاندار، مدیران کل سازمان‌ها، ادارات،

فرمانداران و... پیشنهاد می‌شود که در این خصوص دقت نظر بیشتری داشته و اصل شایسته سالاری را در عزل و نصب‌ها در نظر گرفته و از برخوردهای سلیقه‌ای پرهیز نمایند. متغیرهای «عدم ثبات اقتصادی و سیاسی» در رتبه دوم و «رقابت ناسالم جناح‌های سیاسی» در رتبه چهارم قرار دارند. این موارد بیشتر به فعالیت‌های سیاسی احزاب و گروه‌های سیاسی مرتبط می‌گردد. از این رو، به نمایندگان مردم در مجلس شورای اسلامی پیشنهاد می‌گردد تا با تدوین قوانین مناسب‌تر، فعالیت‌های سیاسی احزاب و گروه‌ها را در یک فضای سالم به دور از تنش هدایت نمایند.

پیشنهاد دوم: با توجه به نتایج حاصل، موانع فرهنگی اجتماعی رتبه دوم را در عدم جذب سرمایه‌گذاری را در استان لرستان دارد. متغیر «عدم فرهنگ کار جمعی» در رتبه اول موانع فرهنگی اجتماعی قرار دارد. از این رو به مسئولان فرهنگی استان و به‌ویژه به مسئولان صدا و سیما استان لرستان پیشنهاد می‌شود با تهیه برنامه‌های مرتبط با این موضوع، فرهنگ کار گروهی را در استان تقویت نمایند. متغیرهای «عدم فرهنگ پایبندی به قانون» و «عدم حس اعتماد و اطمینان در جامعه» در رتبه دوم و سوم موانع سرمایه‌گذاری قرار دارند. این موارد نیازمند فرهنگ‌سازی است که برعهده نهادهای فرهنگی و به‌ویژه صدا و سیما استان می‌باشد. از این رو، ساخت برنامه‌هایی با محتوای قانون‌مداری و ایجاد اعتماد در جامعه به مسئولان پیشنهاد می‌گردد.

پیشنهاد سوم: موانع بروکراتیک در رتبه سوم موانع جذب سرمایه‌گذاری قرار دارد. در این خصوص متغیر «فقدان شفافیت در نهادها و سازمان‌های دولتی» در رتبه اول جای دارد. از این رو به قانون‌گذاران و مسئولان حوزه سرمایه‌گذاری توصیه می‌گردد با تدوین قوانین و آئین‌نامه‌های جذب سرمایه‌گذاری به صورت شفاف اقدام نموده و در خصوص بستن قراردادهای واگذاری‌ها به بخش خصوصی نهایت شفافیت را اعمال نمایند. همچنین متغیر «عدم نظام جامع حمایتی و تشویقی مؤثر از سرمایه‌گذاری» در رتبه دوم قرار دارد. بنابراین به مسئولان و به‌ویژه قانون‌گذاران پیشنهاد می‌گردد قوانینی را در جهت حمایت و تشویق سرمایه‌گذاری مصوب نمایند. قوانینی مانند بخشودگی مالیاتی و یا اعطای یارانه‌های صادراتی می‌تواند در این خصوص مؤثر باشد.

پیشنهاد چهارم: موانع زیرساختی رتبه چهارم را از لحاظ تأثیر در عدم جذب سرمایه‌گذاری در استان لرستان دارد. متغیر «عدم شبکه اطلاع‌رسانی گسترده به سرمایه‌گذاران» در رتبه اول موانع زیرساختی قرار دارد. از این جهت به سازمان جذب سرمایه‌گذاری در زیرمجموعه استانداری لرستان پیشنهاد می‌گردد با راه‌اندازی سامانه اطلاع‌رسانی به عموم و به‌ویژه سرمایه‌گذاران داخلی و خارجی و همچنین راه‌اندازی کانال‌های اطلاع‌رسانی در شبکه‌های اجتماعی، اطلاعات لازم را در خصوص ظرفیت‌ها و مزیت‌های طبیعی و جغرافیایی استان که مستعد سرمایه‌گذاری هستند، را در اختیار عموم و به‌ویژه سرمایه‌گذاران قرار دهند. همچنین به استانداری لرستان پیشنهاد می‌گردد سالانه همایشی را با موضوع سرمایه‌گذاری در استان برگزار نموده و از سرمایه‌گذاران داخلی و خارجی جهت شرکت در این همایش و آشنایی با مزیت‌های جذب سرمایه‌گذاری دعوت به عمل آورد.

پیشنهاد پنجم: موانع قانونی و قضایی نسبت به سایر موانع عدم جذب سرمایه‌گذاری در استان در رتبه پنجم قرار دارد. در بین موانع قانونی و قضایی «نقض قراردادها به صورت یکطرفه توسط دولت» در رتبه اول و «سلب مالکیت سرمایه‌گذاران توسط دولت» در رتبه دوم جای دارد. از این رو به سازمان‌های مربوطه مانند سازمان بازرسی و دیوان محاسبات و ... توصیه می‌شود نظارت بیشتری بر قراردادهای دولت با سرمایه‌گذاران بخش خصوصی داشته و مانع نقض قراردادها توسط دولت گردند. همچنین به قانون‌گذاران حوزه سرمایه‌گذاری پیشنهاد می‌گردد با تصویب قوانین مناسب دولت را مکلف به انجام تعهدات خود در قبال سرمایه‌گذاران نمایند. همچنین قوانینی مصوب گردد که به‌طور خاص مالکیت بخش خصوصی و به‌ویژه سرمایه‌گذاران داخلی و خارجی را محفوظ نماید.

منابع

- بشیری، مینوسادات؛ علی‌پور، حمیدرضا؛ فلاح‌باقری، ابراهیم (۱۳۹۳) شناسایی و رتبه‌بندی عوامل مؤثر بر توسعه سرمایه‌گذاری در ایران بر اساس روش AHP. *پژوهشنامه اقتصاد و کسب و کار*، ۵(۶).
- بوردیو، پیر (۱۳۸۴) شکل سرمایه‌های اجتماعی. *مجموعه مقالات سرمایه اجتماعی، اعتماد، دموکراسی*. تهران، نشر شیرازه.
- بوزان، باری (۱۳۷۸) *مردم، دولت‌ها و هراس*. ترجمه پوهشکده مطالعات راهبردی. تهران، چاپ اول، پژوهشکده مطالعات راهبردی.
- بهروزی مفروزلو، واقف؛ سلطانی، علیرضا؛ میرزایی، مسعود (۱۳۷۴) بررسی موانع و محدودیت‌های داخلی سرمایه‌گذاری خارجی در ایران. *فصلنامه پژوهش‌ها و سیاست‌های اقتصادی*، ۲۳(۷۴).
- پاتنام، رابرت (۱۳۸۰) *دموکراسی و سنت‌های مدنی*. ترجمه محمدتقی دل افروز. تهران، انتشارات سلام.
- خطایی، ساناز؛ کمیجانی، اکبر؛ محمدی، تیمور؛ معمارنژاد، عباس. عوامل مؤثر بر جذب سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی در منطقه منا (۱۳۹۶). *فصلنامه مدل‌سازی اقتصادی*، ۱۱(۳۷).
- رهبر، فرهاد؛ مظفری‌خامنه، فرشید؛ محمدی، شاپور (۱۳۸۶) موانع سرمایه‌گذاری و تأثیر آن بر رشد اقتصادی در ایران. *مجله تحقیقات اقتصادی*، شماره ۸۱.
- سالنامه آماری استان لرستان (۱۳۹۴) و (۱۳۹۵).
- سالنامه آماری کشور (۱۳۹۴) و (۱۳۹۵).
- سعیدی، علی؛ میعاد، زهرا (۱۳۹۰) بررسی موانع عمده سرمایه‌گذاری خارجی در ایران از دیدگاه سرمایه‌گذاران خارجی. *پژوهشنامه اقتصادی*، ۱۱(۲).
- سوئیزی، محسن؛ محمدی، فریبرز (۱۳۹۰). نقش سرمایه اجتماعی در تأمین امنیت سرمایه‌گذاری. *فصلنامه سیاست‌گذاری*، ۲(۳).
- عظیمی، حسین (۱۳۸۸) *مدارهای توسعه‌نیافتگی در اقتصاد ایران*. نشر نی، چاپ نهم.
- علوی، سیدعباس؛ هاشمی، سیدمسلم (۱۳۹۵) *بررسی وضعیت سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی در ایران، موانع، محدودیت‌ها و راهکارها*. دبیرخانه کمیسیون‌های تخصصی اتاق ایران، شماره گزارش ۱۲۹۵۳۹.
- فوکویاما، فرانسیس (۱۳۷۹) *پایان نظم، سرمایه اجتماعی و حفظ آن*. ترجمه غلام‌عباس توسلی، تهران، انتشارات جامعه ایرانیان، چاپ اول.

- قادری، سیمین؛ دهمرده، نظر (۱۳۹۲) تأثیر زیرساخت‌های اقتصادی و اجتماعی بر جذب سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی و رشد اقتصادی در کشورهای منتخب شرق و غرب آسیا. *مجله جغرافیا و آمایش شهری-منطقه‌ای*، شماره ۸.
- گرابی‌نژاد، غلامرضا؛ دقیقی اصلی، علیرضا؛ استاد رمضان، آذین‌سادات (۱۳۹۳). عوامل مؤثر بر جذب سرمایه‌گذاری خارجی با تأکید بر متغیرهای نهادی و ساختاری. *فصلنامه علوم اقتصادی*، ۸(۲۹).
- گیدنز، آنتونی (۱۳۷۸). تجدد و تشخیص، جامعه و هویت شخصی در عصر جدید. ترجمه ناصر موفقیان. تهران، نشر نی.
- معمارزاده طهران، غلامرضا؛ امینی، الهه (۱۳۹۱) شناسایی و اولویت‌بندی موانع سرمایه‌گذاری خارجی در ایران. *فصلنامه رسالت مدیریت دولتی*، ۳(۶۵).
- موسوی جهرمی، یگانه (۱۳۹۳) *توسعه اقتصادی و برنامه‌ریزی*. تهران، انتشارات دانشگاه پیام نور.
- نمازی، حسین (۱۳۸۹) *نظام‌های اقتصادی*. تهران، شرکت سهامی انتشار، چاپ پنجم.
- وفا، مهرداد؛ معمارزاده طهران، غلامرضا (۱۳۹۳) بررسی موانع توسعه سرمایه‌گذاری زیربنایی در کشور. *مجله مطالعات کمی در مدیریت*، ۵(۲).
- هژبرکیانی، کامبیز؛ ناهیدی، محمدرضا (۱۳۹۰) اثر بهره‌وری نیروی کار، امنیت سرمایه‌گذاری، نرخ ارز و شرایط تجاری بر جذب سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی در ایران در شرایط ثبات و بی‌ثباتی. *مجله مدیریت بهره‌وری*، شماره ۱۶.
- وزارت صنعت، معدن و تجارت؛ معاونت بررسی‌های اقتصادی، اتاق بازرگانی (۱۳۹۵) *گزارش جذب سرمایه‌گذاری خارجی*.
- Alexis, R., Rueda, A., Mora, J., (2014) Social-Pol and Judicial Factors as Determinants of Private Investment in Latin America. MPRA Paper, No. 58694, posted 30
- Asiedu, E., Lien, D., (2011) "Democracy, Foreign direct investment and natvral resovrces", *Journal of International Economics*, No.84
- Colman, J., (1994) *Foundation of Social Theory*. Cambridge. MA. Harvard University press.
- Fitriandi, P., (2014) Foreign direct investment and Infucture development in Indonesia: Evidence from province level data. *Asian Journal of Empirical Research*, Vol 4, No 1.

-
- Laurențiu, G.F., (2015) The impact of bureaucracy over the foreign direct investments in Romania. *Theoretical and Applied Economic*, Special Issue, Vol XXII .
- Olufemi, A.P., Owojori, A.S., Olu, A.B., (2016) Impact of Security Expenditure on Foreign Direct Investment in Nigeria. *International Journal of Accounting*, Finance and Risk Management, Vol, No 1.
- Putnam, R. et al., (1992) *Making democracy work*, New Jersey. Princeton University Press.
- Wernick, D.A., Haar, J., Sharma, L., (2014) The Impact of Governing Institutions on Foreign Direct Investment Flows: Evidence from African Nations. *International Journal of Business Administration*, Vol. 5, No. 2.